

א. הראשון לקיים סיפור יציאת מצרים הוא משה רבנו. "ויספר משה לחותנו"¹. וסיפור זה פעל מיד חידושי תורה. יתרו מוסיף פרשה בתורה. והדבר הוא פלאי פלאים. יתרו, שרק עכשיו שמע ובא, והוא כבר מוסיף ומחדש פרשה בתורה ומכוין לאמת. ובאותה פרשה נזכרת לכל הפחות, הסיבה שגרמה לדיבוריו. ראה מצב הגורם ל"נבול תבול"², ונתעורר ליעץ לו כנגד זה. אבל מה שלא מובן הוא, שבתוך פרשת ההוספה של יתרו, נכללו דברים שאין להם שום קשר עם אותה סיבה המעוררת. והם הדברים של "והודעת להם הדרך אשר ילכו בה" וה"מעשה אשר יעשו" שיש כאן מקור לדין של לפני משורת-הדין.³ ושרש של לפני משורת-הדין הוא בחידוש של יתרו. ולזה אין לנו מקום הבנה. שעם כל החידוש של פרשת "אתה תחזה" מכל מקום הלוא היתה שמה עובדה של "כל העם עומד עליך" שהביאתו לכך, אבל ללמד דין למשה! וכי זה ענינו של יתרו ללמד דינים למשה.

ב. זקן ואינו לפי כבודו פטור מהשבת אבידה.⁴ ומקשה בגמרא הלוא היה רבי ישמעאל ברבי שהחזיר אבידה, אף שאינו לפי כבודו. ומשני, שנהג בזה לפני משורת-הדין. ושואלים מפרשים מדין דתלמיד חכם פטור מלעמוד בהגדת עדות לפני בית דין, משום שאינו לפי כבודו.⁵ והנה שם לא מצינו ענין שיעמוד התלמיד חכם ויעיד מכל מקום מצד לפני משורת-הדין. ומה טעם יש לחלק, שבהשבת אבידה ימחול הזקן על כבודו, ואילו בהגדת עדות לא מצינו כך.

ג. ובא ישוב על זה בספרו של ר' איצל פטרבורגר⁶ בהנחה כללית (וכמדומני ששמעתי שקבל יסוד זה מהגר"י סלנטר, וראוים הדברים למי שאמרם.) שאין בכל הש"ס דין של לפני משורת-הדין בבין אדם למקום. רק בבין אדם לחבירו מצינו לפני משורת-הדין. ואילו בבין אדם למקום קריען להנהגות מופלגות כאלו בתואר "חסידות". ולכך בהשבת אבידה שהיא בכלל בין אדם לחבירו היה מקום לפני משורת-הדין, אבל לא בעמידה בהגדת עדות שהוא ענין של בין אדם למקום. "עיקר שם לפני משורת-הדין הונח רק על דברים שבין אדם לחבירו, אבל במצוות שבין אדם למקום אינו נופל בגדר לפני משורת-הדין רק לפעמים צריך להחמיר ממדת חסידות".

ד. יסודו של בין אדם לחבירו בתורה הוא בכתוב "ואהבת לרעך כמוך"⁷. [ענין פחד יצחק שבועות מאמר כא אות יא, שם נתפרש היסוד הבא.] וכתב הרמב"ן שמלת "כמוך" היא על דרך ההפלגה, מצד שני טעמים: א) מצד שהוא כנגד הדין, שהרי חייך קודמין.⁸ ב) לא יקבל לב האדם לאהוב את חבירו כמותו. כלומר, שבירת חומת נחושת של "אדם קרוב אצל עצמו"⁹ היא למעלה מיכלתו של בן אדם. ודבר איום הוא, שמילה בתורה אינה אלא על דרך הפלגה והגזמה!

ה. ודוגמת זה הוא "ואהבת את השם אלקיך בכל לבבך וגו' ובכל מאדך"¹⁰, בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודד לו.¹¹ ואותה "ואהבת" אמורה על שניהם, היינו מדה של חסד או של דין. ומכל מקום ידעינן דלהלכה חלוקות הן הברכות לפי המדות. על מדה אחת מברכים "הטוב והמטיב" ועל השני "דיין האמת". ואותה "ואהבת" הגאמרת בשוה על שניהם מתחלקת למעשה. ואף על פי שצריך לקבלינהו בשמחה, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד,¹² מכל מקום אם יברך "הטוב והמטיב" על אותה מדה, תהיה כאן ברכה לבטלה. בלב, בשמחה, אבל בפה, לא כך.

י. אם אדם עושה יותר מהמחויב, בבין אדם לחבירו, אם משיב את האבידה על אף היותו זקן ואינו לפי כבודו, נקרא עושה לפני משורת-הדין. פירוש של "לפנים משורת-הדין" הוא מעשה של גישה, התקרבות וקרבה לפשטא דקרא של "כמוך". אם הדין פוטר אותו מצד "חייך קודמים" הרי אין כאן "כמוך" ממש; ובכל מעשה שאדם עושה לטובת חבירו אף על פי שהיה פטור מכך, יש בזה צעד לקראת השטח של "כמוך", יותר הזדהות עם הזולת.

יב. כאן נחזור על היסוד שנתפרש אצלנו בביאור דברי המהרש"א על רב ספרא¹⁹ שנאמר עליו "דובר אמת בלבבו"²⁰ שלא שינה מהרהורי לבו (במחיר שהיה מוכן לשלם, אף על פי שלא גילה ההרהור למוכר). והוא מדת חסידות. שהרי אין כאן תביעה עליו, כל זמן שלא גילה נכונתו ורצונו למכור. ומכל מקום התנהג כמחוייב לדבר מצד מחשבתו גרידא. ופירש המהרש"א שהוא מצד שהקדש חל במחשבה ואצל רב ספרא הכל היה גידון כהקדש (על דרך: אוכל על טהרת הקודש). ובהקדש לא אמרינן "דברים שבלב אינם דברים"²¹, אלא שהמחשבה תופסת. ובזה נתבארה לנו בכלל מה טיבה של מדת חסידות. אין סוף ענינה בזה "אז ער איז פרומער, אז ער שאקעלט זיך מער ביים דאווענען", (שהוא יותר "פרום", מתגדנד יותר בתפילה) אלא שהפירוש הוא ש"דער עצם קוק זיינער איז אנדערש" (שעצם מבטו שונה), רמת החיים, המבט שלו היא במימד אחר לגמרי. ורמה זו מגביהתו לתחום שבו באמת חי ופועל ומעריך כל דבריו. ובתחום שלו, מבט של הקדש, שם אף המחשבה מחייבת. ואין כאן לפני משורת-הדין, אלא שלגבו, בהתאם לדרגתו הוא, שהוא חי בתחום של הקדש, שם הרהורי מחשבה מחייבים ממש. הגדרת חסידות היא לא במעשים מסויימים ולוקליים של פרומקייט, אלא כהבעה והשתקפות של מישור חיים נעלים יותר, וממילא נעשים מעשים נשגבים יותר. ומתוך מבט של אהבה נמשך לאף מה שלא נצטוו לעשות מפני שהאהבה גורמת "אז איך קוק אויף²² וועלט מתוך דיין רצון". (שאני רואה העולם מתוך רצון שלך, ורואה אני את רצונך אף בשעה שאין ציווי מפורש על כך).

יד. וחוזרים אנו להתחלת הדברים. פרשת יתרו נרקמת לתוך התחלתם של כלל ישראל, (אף למאן דאמר שלאחר מתן תורה בא, הרי מיד אחר כך הגיע וקרה מה שקרה.) כמו לבנה הנכנסת ליסוד הבנין. וקיבלנו מזה יסוד שמתבאר כך. המובן הפנימי בהכנסת יתרו ליסוד בנינה של כנסת ישראל הוא על פי ההשואה של ישראל ואורייתא חד הוא. וכל הקורה לישראל משתקף באורייתא.²³ וכך להיפך. ואם ישראל מפורדים ומפורדים, אף הלכה כך, ואין מוצאים הלכה במקום אחד. ואם באורייתא יש מהלך של חיובים ועוד מהלך של מדת חסידות, מחייב "חד הוא" שגם בקדושת הנפשות של כנסת ישראל ישתקפו שני קווים אלו. ויתקיים בכנסת ישראל ציור של קדושת ישראל בנפש בציור של מדת חסידות. והוא הוא ענינו של גר. אין שום חיוב על גוי להתגויר. קדושת הנפש של גר היא קדושת הנפש דרך מדת החסידות ולא דרך חובה.